

Farklı İnanıcı Tehdit Olarak Algılanmanın Sonucu: Engizisyon Terörü

Ahmet Hikmet EROOĞLU*

ABSTRACT

The Result of Perceiving Different Belief as Threat: The Inquisitorial Terror: Terror, although today it gained a world wide dimension, is not a phenomenon peculiar only to the modern world. The past of terror relying on religion can be traced back to very old times. The most well-known terror depending on the interpretations of Christianity is the Inquisitorial terror. The Inquisitorial terror is the result of perceiving different views as threat. The signs of the fact that the Western countries began to see the different views as threat have recently appeared. And this causes an anxiety that the inquisitorial mentality may arise from the dead once again. To know the reason causing the inquisitorial terror to appear will make contribution to understand the nature of terror depending on religion and to take measures against it.

KEY WORDS: *The Inquisition, Terror, Christianity, Violence.*

Giriş

Günümüzde çok çeşitli boyutları olduğu için, terörün farklı tanımları yapılmaktadır. Bununla birlikte terörün; şiddete baş vurarak halk arasında korku ve dehşet saçma olarak genel bir tanımını yapmak mümkündür. Makalemize konu olan Engizisyon zihniyetinin oluşumu ve Engizisyon Mahkemelelerinin Avrupa ülkelerinde farklı inanç mensuplarına karşı yürüttüğu sorgulama, yargılama, korku salma, işkence ve yakarak adam öldürme gibi eylemleri de terör olarak nitelemek mümkündür.

Hristiyan Dünya'da Engizisyon Zihniyetinin Oluşumu

Engizisyon düşüncesi, Hristiyan dünyasında, Kilise'nin dini bakımdan sapkın olarak gördüğu kimselere yaklaşım tarzından meydana gelmiş ve Engizisyon Mahkemeleri de bu düşüncenin somutlaşmış şeklini oluşturmuştur.

Hristiyanlık, Roma İmparatorluğunun egemenlik alanında doğmuş ve yine bu imparatorluğun sınırları içerisinde yayılmaya başlamıştır. Ancak, yeni ortaya çıkmış olan bu din, imparatorluk yöneticileri tarafından hiç de hoşgörü ile karşılanmamıştır. Bu yüzdten Hristiyanlar, IV. yüzyıla kadar Roma İmparatorluğunda sapkın (heretik) olarak görülmüşlerdir. Çünkü bu dönemde, imparator aynı zamanda dini şef durumunda idi. Her sitenin ruhani olarak

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

bir koruyucusu vardı. Bu ruhani otoriteye karşı çıkmak, kamuyu koruyan otoriteye karşı çıkmak anlamına geliyordu. Ayrıca, bu türden davranışlar, İmparatorluk tanrılarına saygısızlık yapmak, kamunun güvenliğini tehlikeye atmak olarak da mülâhaza ediliyordu. Hıristiyanlar, ayrı bir inanca sahip olmaları bakımından kamunun güvenliğini tehlikeye atan unsurlar, İmparator'un dini egemenliğini tanımayan sapkınlar olarak değerlendiriliyorlardı. Bu yüzden Hıristiyanlar, Roma İmparatorluğu tarafından sıkı takibata uğrattılıyorlar ve çok şiddetli cezalara çarptırılıyorlardı.¹

Roma İmparatorluğu yöneticilerinin bu anlayışlarına karşı Hıristiyanlar kendilerini savunuyorlar, din ve inanç özgürlüğünün sağlanmasını istiyorlardı. Kendilerinin, devletin her türlü yasına uyan, vergisini veren uyumlu tebaa olduklarını ileri sürüyorlardı. Örneğin, Kilise Babalarından olan Tertulien, 212'de yazdığı bir mektupta devletin tebaasına din empozesinde bulunmaması gerektiğini savunuyor, Roma tanrıları için kurban sunma konusunda şu görüşleri açıklıyordu: "Herkesin istediği tanrıya tapması, insani ve doğal hakkıdır. Birinin şahsi inancı bir başkasına zarar vermemeli, hizmet de etmemelidir. Dinin tabiatında zorlama yoktur. Dini eylemler zorla değil, içten gelerek yapılmalıdır. Kurbanın da kişinin kendi rızasıyla sunulması gerekir. Bundan dolayı, siz, bizi tanrılarınıza kurban sunmaya zorlarsanız, gerçekte bu, sizin tanrılarınıza bir şey ifade etmez. Onların, istemeyerek kurban sunulmasına ihtiyaçları yoktur."²

O dönemin dini otoritelerinden olan Lactance da, din özgürlüğünün tam anlamıyla savunucularından birisiydi. O, özgürlüğün tam olarak yerleşeceği yerin din olduğunu savunuyordu. Ona göre din, öncelikle kişisel iradeye bağlı olan bir şeydi. Bu yüzden kimse, istemediğine tapınmaya zorlanmamalıydı.³

Hıristiyanlar, her ne kadar devlet içinde din özgürlüğünü savunuyorlar ise de, kendi aralarında farklı inanç ve yoruma sahip olanlara karşı da aforoz silahını kullanıyorlardı. Onlar, cemaatlerindeki, Kilise'nin genel kabulünden farklı inanç taşıyanları aforoz ediyorlar, cemaat dışına atıyorlardı. Bu tutumlarını da, kutsal metinlerine dayandırıyorlardı.⁴ Sapkın olarak görülen kişileri aforoz etme ile ilgili temel aldıkları ifadelerden bazıları şöyleydi:

"Aşağılık köpekler, büyücüler, cinsel ahlaksızlıkta bulunanlar, adam öldürenler, puta tapanlar ve yalanı sevip hile yapanların hepsi dışarıda kalacaktır."⁵

"Eğer kardeşin onları dinlemek istemezse, durumu inanlılar topluluğuna bildir. İnanlılar topluluğunu da dinlemek istemezse, onu putperest ya da vergi memuru yerine koy"⁶

1 Bkz. Jacqueline Martin Bagnaudez, *L'Enquisition Mythes et Realites*, Desclee de Brouwer, Paris 1992, 18-19.

2 Joseph Lecler, *Histoire de la Tolerance au Siecle Reforme*, Albin Michel, Paris 1994, 67.

3 Bkz. Lecler, 68.

4 Bkz. Lecler, 59.

5 Vahiy, XXII/15

6 Matta, XVIII/17

“Biz ya da gökten bir melek bile, size bildirdiğimiz müjdeye ters düşen bir müjde bildirirse, ona lanet olsun”⁷

Hıristiyanların din özgürlüğü konusundaki görüşleri, Hıristiyanlığın Roma İmparatorluğunun resmi dini haline gelmesiyle değişik bir yapıya bürünmüştür. İmparator Konstantin’in 313 yılında Milan fermanını yayınlayarak imparatorluğunda din özgürlüğü ilan etmesi, Hıristiyanlık için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Ondan sonra gelen imparatorların, kendilerini Hıristiyanlığın hamisi olarak görmeleri, Hıristiyanlığın Roma İmparatorluğunun resmi dini haline gelmesi, bu dinin siyasallaşmasına ve Hıristiyanların, daha önce savundukları din özgürlüğü anlayışından uzaklaşmalarına ve diğer inanç mensuplarını tehdit olarak algılamalarına neden olmuştur.

Bu dönemden itibaren İmparatorlar kendilerini devlet işlerinde olduğu gibi, din işlerinde de yetkili görmüşler, ökümenik konsiller toplamışlar, bu konsillerde inanç konularına müdahale etmişlerdir. Bu konsillerde Hıristiyanlık devletin birliğini sağlamak için, bir bakıma o dönemdeki paganlar arasındaki yaygın inançlarla uzlaştırılmış Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’tan oluşan “teslis” (üçlü birlik) şeklindeki tanrı anlayışı ortaya çıkmıştır. İmparatorlar, bununla da yetinmeyerek, konsillerde sapkın sayılan inançlara sahip olmalarından dolayı aforoz edilenden, bu inançlarda ısrar edenleri sürgün ve çeşitli cezalar ile cezalandırmışlardır. Bu çerçevede, 325 yılında Aryüs ve taraftarları İsa’nın Tanrı ile aynı özde olduğuna inanmadıkları, 431 yılında Nestorius ve taraftarları Meryem’e Teotokos “Tanrı Anası” denemeyeceğine inandıkları için baskı görmüşler ve sürgün edilmişlerdir. Roma İmparatorluğunun Pagan dönemden tevarüs ettiği anlayışından doğan ve İmparatorların kendilerini “dışarıdan piskopos” olarak görerek din işlerinde de yetkili görmeleri üzerine bina edilen Devlet-Kilise ilişkileri, devlet ile iyi geçinen Hıristiyanlar tarafından da yadırganmamıştır. Sapkın sayılanların imparator tarafından ülkeden atılmaları, onların da işlerine gelmiştir. Bu anlayış tarihçiler tarafından “Sezaro-Papizm” olarak nitelendirilmiştir.

Hıristiyanlar arasında, Engizisyon zihniyetinin oluşumunda büyük ölçüde dinde sapkın olanların (heretikler) tespit edilmesi, tanımlanması ve bu tanıma uyanlar hakkında yapılması gerekenler gibi konulardaki düşünceler etkili olmuştur. Bu yüzden sapkın sayılanların tanımlanması konusuna da değinmek gerekmektedir.

Aziz Augustin, sapkıni (heretik) şöyle tanımlamıştır: “Benim fikrime göre sapkın, bazı dünyevi avantajların aşkıyla ve özellikle de şanı ve iktidarı için yeni ve sahte görüşlerin etkisinde kalarak yeni ve sahte görüşler icat eden veya öyle fikirleri izleyen kişidir.”⁸

Aziz Thomas d’Aquin (1225-1274) de, sapkınlar konusunda Engizisyon mahkemelerinin kuruluş dönemlerinde görüşleri en makbul ilahiyat otoritelerinden birisi idi. Onun sapkınlar için yapılması gerekenler ile ilgili görüşleri çok acımasız olmuş ve Engizisyon düşüncesinin kurumlaşmasına büyük

7 Galatyalılara, 1/8

8 Bagnaudez, 11.

etkide bulunmuştur. O, bu fikirlerini şöyle açıklamaktadır: “Sapkınlar konusunda, birisi onlar için biri de Kilise için değerlendirilmeye alınacak iki husus vardır. Elbette onlar, günah sebebiyle aforoz edilmeli sadece Kilise’den atılmakla kalmamalı, aynı zamanda ölüm ile dünyadan atılmalıdırlar.

Ruhun hayatını idame ettiren imanı bozmak, dünyevi hayatı idame ettiren parayı bozmaktan çok daha ağırdır. Sonuç olarak, nasıl ki para kalpazanlarının veya diğer uğursuzların seküler prensler tarafından ölüme mahkum edilmeleri hukuki ise sapkınların da sadece Kilise’den atılmakla kalmayarak ölüm cezasına çarptırılmaları da hukukidir.

Kilise için ise, onların hatadan dönmeleri halinde bir bağışlama vardır. Bundan dolayı Kilise hemen mahkum etmez, birinci ve ikinci ikazdan sonra mahkum eder. Buna rağmen sapkın yine inat ederse, döneceğinden umudunu keserek bir aforoz kararıyla onu kendinden ayırarak diğerlerinin selametini sağlar. Daha sonra da onu, dünyadan atmak üzere seküler yargıya teslim eder.”⁹

Engizisyon Mahkemelerinin Kurulması

Engizisyon mahkemeleri, XIII. Yüzyıldan itibaren görülmeye başlayan ve Hıristiyanlık’tan dönenler, Kilise tarafından tespit edilmiş olan doktrine aykırı hareket edenlere karşı kurulmuş mahkemelerin genel adıdır.¹⁰ Bu mahkemeler, herezi (dini sapkın) konusunda yargı yetkisine sahiptir. Engizisyon mahkemeleri; halkın imanını soruşturmak, gerçek imandan ayrılanları gerçek imana döndürmek, en azından onların Hıristiyanların inancına zarar vermelerini engellemek ile görevli idi. Farklı ülkelerde farklı çalışma usulleri vardı. XIII. yüzyılda Catharlar için kurulan bu mahkemeler XIV. Yüzyıldan itibaren İspanya’da da teşekkül ettirilmeye başlandı¹¹

X-XII. yüzyıllarda, Avrupa’da, Kilise tarafından belirlenen resmi doktrine uymayan bir çok dini akım ortaya çıkmıştı. Cathar, Albigeois, Patarin gibi adlarla anılan bu akımlar, Kilise tarafından Maniheist ve sapkın olarak nitelendiriliyordu. Bu akımlardan hem Kilise hem de Kilise ile çerçevesi tam çizilmemiş eş güdüm içinde davranan devlet yöneticileri ciddi rahatsızlık duymuşlar ve önemli tedbirler almaya başlamışlardı. Çünkü, XIII. Yüzyılın başlarında Batı’da sağlam bir blok imajı vardı. Bu bloğu Hıristiyanlık temsil ediyordu. Avrupa’da hüküm süren krallar, iktidarlarını zımnen Tanrı’dan alıyorlar, politikalarını da Kilise’nin etkisi ile yapıyorlardı. Papa bizzat kendisini, egemenlerin içinde birinci olarak görüyordu. Papa ve diğer hüküm süren krallar, senyörler Hıristiyanlığın birleştirdiği bir dünyada yaşıyorlardı. Bu yüzden de Kilise tarafından kurulan Katolik düzen, hayatın kurallarını oluşturmalıydı. Bu kanaat, o dönem Avrupa’sının ortak kanaatini teşkil ediyordu.¹²

9 *L'Encyclopedie Catholique Pour Tous Theo*, Editions Droguet-Ardant/Fayard, Paris 1989, 363.

10 Bkz. Kürşat Demirci, “Engizisyon”, *DİA*, İstanbul 1995, XI/238-240.

11 *L'Encyclopedie Catholique Pour Tous Theo*, Editions Droguet-Ardant/Fayard, Paris 1989, 363.

12 Bagnaudez, 9.

Buna karşılık İspanya'da üçte bir oranında Müslüman cemaat vardı. Çeşitli şehirlerde dağınık bile olsalar, Avrupa'da önemli bir Yahudi cemaati de varlığını sürdürüyordu. Yahudiler ve Müslümanlar, Hıristiyanlardan farklı inançlara sahip olmaları bakımından sosyal istikrarı bozacak potansiyel tehdit olarak algılanıyordu. Aynı zamanda bu din mensupları, Hıristiyan birliğini tehlikeye atan unsurlar olarak görülüyorlardı.¹³ Ayrıca, yukarıda da belirttiğim gibi, "gerçek ve organize Kilise"nin fikirlerine aykırı fikirler taşıyan topluluklar da vardı.

Engizisyon mahkemeleri, sapkınlık konusunda yargı yetkisini haiz mahkemelerdi. Onların konusu; halkın imanını sorgulamak, gerçek imandan ayrılanları yeniden gerçek imana döndürmek, hiç olmazsa onların diğer Hıristiyanların inançlarına zarar vermelerini engellemek idi.

Engizisyon mahkemelerinin başlangıcı konusunda görüş birliği bulunmamaktadır. XI. Yüzyılda, her piskoposluk, bünyesinde bir mahkeme barındırıyor, üst düzey ruhaniler kendi sorumluluklarında olan bölgeleri denetliyor, sapkınları araştırıyor, şüpheli gördüklerini yargılıyordu. Bu görevlerini icra ederken laik güçlerden de destek alıyorlardı. III. Lateran konsilinde (1179) Papa III. Alexandre, sapkınlığın mallarına el konulmasını ihtiva eden bir karar çıkartmıştı. Bununla beraber, Engizisyon mahkemelerinin temellerini oluşturan olayın, 1184'teki III. Lucius tarafından Verona'daki sapkınlık için aldırıldığı özel kararlar gösterilir. Bu kararlara göre:

- "Kontlar, baronlar ve diğer senyörler, aforoz sırasında Kilise'ye silah yardımı yapılacağına söz verecekler.
- Vatandaşlar, heretik (dinden sapmış olan kimse) olduğundan şüphelendikleri herkesi piskoposa ihbar edeceklerine yemin edecekler.
- Piskoposların bizzat kendileri heretikleri yakalamak için yılda iki defa piskoposluğa ait köyleri ve şehirleri ziyaret edecekler.
- Heretik mezhep taraftarları rezil bir şekilde teşhir edilecek ve görevlerinden uzaklaştırılacak."¹⁴

Bu karar, resmi olarak, dini sapkın sayılan kimseleri araştırıp, sorgulayıp cezalandırma görevini piskoposlara vermiştir. Bunun üzerine, Hıristiyanlar arasında bazı kimseler kendilerini bu işe adanmışlardır. Bunlardan biri olan Aziz Dominik ve yedi arkadaşının oluşturduğu teşkilat Papa III. Honorius tarafından 1216'da bir tarikat olarak kabul edilmiştir. 1221'de de Dominikenler olarak bilinen bu tarikatın üyeleri sapık mezhep hareketlerini önlemek üzere yetiştirilme kararı alınmıştır. Bu yüzden Dominikenler, Engizisyon Mahkemelerinin baş aktörleri, Aziz Dominik de ilk resmi Engizisyoncu olarak görülmektedir.¹⁵

Engizisyon mahkemeleri, İtalya'da kurulmaya başlanmış daha sonra da Fransa, Almanya, Portekiz ve İspanya'ya da yayılmıştır. Bu mahkemeler İs-

13 Bagnaudez, 10.

14 Guy Testas-Jean Testas, *Orta Çağ Hıristiyan Dünyasında Dinsel Şiddet Engizisyon* (Çeviren, Ali Erbaş), İnsan Yayınları, İstanbul 2003, 13-15.

15 Engizisyon Mahkemelerinin kuruluş süreci için bkz. Guy Testas-Jean Testas, 14-22.

panya'da özellikle zorla Hıristiyanlaştırılan Müslümanlar (Morisko) ve Yahudilerin (Maran) eski dinlerine bağlılıklarını devam ettirip ettirmediği konusunu araştırma ve suçlu bulunanları yargılamada görev yapmış ve binlerce Yahudi ve Müslümanın yakılarak öldürülmelerine karar vermiştir.¹⁶ Ayrıca Engizisyon mahkemeleri, Reform hareketleri çıktıktan sonra Protestanlara karşı da görev yapmıştır.

Engizisyon mahkemeleri, acımasızlıkları ile meşhur olmuştur. Bu mahkemelerin sorgulama yöntemleri ve verdiği cezalar çok korkunç olmuştur. Hatta Engizisyoncular, işkence ile özdeşleştirilmişler; "en acımasız işkenceleri uygulayan ve çaresiz olan kurbanları ateşlerde yakmak suretiyle cezalandıran kimseler" olarak tanımlanmışlardır.¹⁷ Engizisyonculara, hakkında sapkın olarak ihbarda bulunan kişinin kendini onların elinden kurtarması çoğu zaman neredeyse imkansız olmuştur. Hatta, suçlanan kişinin kendisinin itham edildiği suçu kabul etmesi de yeterli görülmemiş, işkence ile karısını, çocuklarını ve arkadaşlarını da suçlaması gerekmiştir. Daha sonra onlar da aynı işkencelerden geçirilmiştir. Bu mahkemelerde, isnat edilen suçu hemen kabul eden daha az işkence görmüş, tövbe eden kafirler, mallarına el konularak ömür boyu hapis cezasına çarptırılmışlardır. Diğerleri ise törenle yakılarak öldürülmüşlerdir. Ancak, Kilise'nin kutsallığını korumak için cezalar rahipler tarafından değil, sivil görevliler tarafından yerine getirilmiştir.¹⁸

Engizisyon mahkemelerinin en ünlü cezası suçluyu odunlar içinde kazığa bağlayarak yakmaktır. Hatta, bazı Engizisyoncular, sapkın olarak öldüklerini sonradan tespit ettikleri kişilerin kadavra ve kemiklerini mezardan çıkartarak atların arkasına bağlayıp şehirlerin içinde sürüklettirip sonra da yakmışlardır. Böylece, halka göz dağı vermişlerdir.¹⁹

Papalık bile, Engizisyonculara bizzat sorgulama ve cezalandırma yetkisini kendisi verdiği halde, onların sorgulama ve cezalandırmada çok aşırı gitmelerinden dolayı daha yumuşak davranmaları konusunda uyarılarda bulunmak zorunda kalmış, bir çok gaddar hakimın görevine son vermiştir.

Engizisyon zihniyeti, yıllarca Avrupa'yı kasıp kavurmuştur. Avrupa ülkeleri, resmi olarak ancak XIX. Yüzyılda Engizisyon Mahkemelerini tamamen kaldırılabilmişlerdir.

Engizisyon mahkemelerinin veya Engizisyoncuların Papalık ve Katolik Kilisesi ile olan ilişkilerinden dolayı onların uyguladığı insanlık dışı muameleleri doğrudan doğruya Katolik mezhebine yüklemek isteyen Protestanlara sıklıkla rastlanmaktadır. Ancak; Engizisyon olgusunu bir mezhebe mal etmek isabetli bir yaklaşım değildir. Engizisyon zihniyetini meydana getiren,

16 Engizisyon Mahkemelerinin İspanya'daki Yahudiler ile ilgili uygulamaları konusunda bkz. Ahmet Hikmet Eroğlu, *Osmanlı Devletinde Yahudiler*, Andaç yayınları, 3. Baskı, Ankara 2003, 47-52.

17 Guy Testas-Jean Testas, 35.

18 Bkz. James A. Haught, *Kutsal Dehşet, Kutsal Cinayetler Tarihi*, (çev. Uğur Alkappar), Aykırı yayınları, İstanbul 1999, 45-49.

19 Bkz. Guy Testas-Jean Testas, 46.

farklı inanç ve kanaatleri tehdit olarak algılamadır. Bu algılamanın bulunduğu her yerde Engizisyon zihniyeti ortaya çıkmakta ve sonuçları da bilinmektedir. Nitekim, Hıristiyanlık'taki Protestan mezhebinin başlatıcısı ve bu mezhebin üç sembol isminden birisi olan Martin Luther yanlıları, suya tamamen batırılmak suretiyle ve yetişkinlikte vaftizin yapılmasını savunan Anabaptistleri, inançlarına atıfta bulunarak suda boğmak şeklinde öldürmüşlerdir. Ayrıca Luther, Almanya'da, döneminde meydana gelen Köylü Ayaklanması sırasında köylülerin öldürülmeleri için fetva vermiş ve binlerce köylü kılıçtan geçirilmiştir. Protestan mezhebinin sembol isimlerinden olan ve özellikle fundamentalist Hıristiyanların esin kaynağı olan Kalvin de, Hıristiyanların teslis (Baba Oğul Kutsal Ruh) şeklindeki tanrı izahını kabul etmediği için Michel Servetus'u sapkın sayarak yaktırmak suretiyle öldürülmesine taraftar olmuştur.²⁰

Bütün bunları bu çalışmamda belirtmek durumunda kalmam, Engizisyon'un sorumluluğunu şu ya da bu mezhepte aramak değil, esas sorumluluğun Engizisyon zihniyetinde olduğunu göstermek istememden kaynaklanmıştır.

Sonuç

Sonuç olarak Engizisyon terörü, her ne kadar Orta Çağ Avrupa'sında ortaya çıkmış olsa da, daha önce oluşan Engizisyon düşüncesinden kaynaklandığı açıkça görülmektedir. Bu yüzden, hangi din söz konusu olursa olsun insanların, bu zihniyetin toplumda yerleşmesini önlemek için duyarlı olmaları gerekmektedir.

Günümüzde, İslam dinini referans alarak terör eylemi yapanların eylemlerini "İslami terör" olarak niteleme ve buna bağlı bir imaj oluşturma gayreti yaygın hale gelmektedir. Bu çok yanlış bir yaklaşım tarzıdır. Çünkü, böyle olaylar İslam ile özdeşleştirilirse, İsrail'in, dini içerikli siyasi hedeflerini gerçekleştirmek için Filistinlilere karşı yaptığı saldırıları "Yahudi terörü", ABD'nin 11 Eylül'den hemen sonra "Haçlı seferlerini başlatacağı" dil sürçmesiyle Irak'ta yaptıklarını ve bunu yapan iktidarın da büyük ölçüde Evanjelik Hıristiyan söylemi ile hareket etmesini de "Hıristiyan terörü" olarak nitelemek mümkündür.

Bu tanımlamalarda, dikkat edilmesi gereken en önemli husus, dinin "din" olması bakımından terör ile bir arada anılmasının doğru olmadığıdır. Yoksa, dini metinlerin veya geleneklerin yorumlanması ile pekala terörist yetiştirilmekte, terörist örgütler kurulabilmekte, devletler bile, din referanslı terör tabiatlı eylemler yapabilmektedir. Böyle olayları engelleyebilmek için üzerinde durulması gereken husus, hangi din söz konusu olursa olsun, dini metinlerin veya dini geleneklerin terörü besleyecek şekilde yorumlanmasının önünün alınmasıdır. Ayrıca, dini söylemlerin siyasi faaliyetlerde kullanılı-

20 Kalvin taraftarları, aslında Kalvin'in sadece idam taraftarı olduğunu ancak kamuoyu baskısıyla Servetus'un yakılmak suretiyle öldürülmesine onay verdiğini savunmaktadırlar

maması, siyasi bir amaç için dini yorumlardan uzak durulması, dinin siyasallaştırılmaması da üzerinde durulması gereken hususlardandır.

Günümüzde, Batı ülkelerinde yaşayan Müslümanlar, Hıristiyanlardan farklı inançlara sahip oldukları için özel kısıtlamalara, sorgulamalara, ithamlara, ayrımcılıklara ve baskılara maruz kalmaya başlamıştır. Batı ülkelerindeki Müslümanlara karşı takınılan tutum, Batı'da Engizisyon düşüncesinin tekrar uyanmaya başladığının göstergesi olarak değerlendirilmeli ve buna karşı önlem alınmalıdır.